

НАРОДНАЕ ВЫХАВАННЕ НА ПОЛАЧЧЫНЕ

В.Ю. Кавалёва, 3 курс

*Навуковы кіраўнік — В.А. Кузьміч, заслужаны работнік адукацыі Беларускай ССР,
Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт*

Выхаванне ператварае індывіда ў асобу, забяспечваючы такім чынам няспыннае ўзнаўленне чалавецтва. Набыццё асобай у працэсе сацыялізацыі станоўчых рыс — абавязковая ўмова прагрэсіўнага развіцця чалавецтва і яго састаўных частак — этнічных супольнасцей. Народная педагогіка — гэта пэўная галіна ведаў, якія з’яўляюцца вынікам абагульненага погляду беларусаў на выхаванне, якое ўплывае на развіццё розуму, волі, характару, усяму таму, чаму неабходна навучаць дзяцей з маленства. Народ усведамляў гэта: «Вучы дзіця, пакуль яно ўпоперак ложка, а не ўздоўж».

На Полаччыне, якая захавала нацыянальныя і культурныя традыцыі нашага народа, з’яўляецца адной з самых каштоўных багаццяў Беларусі, мець многа дзяцей у сям’і лічылася адзнакай шчасця: «Многа дзяцей — многа клопату, але і радасці шмат». Па народным разуменні, дзяцей у сям’і павінна быць не менш трох, інакш цяжэй выхаваць з іх добрых людзей. У адпаведнасці з традыцыямі і народным поглядам перыяд дзяцінства на Полаччыне падзяляўся на чатыры ўзроставыя ступені: маленства — ад нараджэння да 6–8 гадоў; дзяцінства — ад 6–8 да 12–14 гадоў; падлеткавы ўзрост — ад 12–14 да 16–17 гадоў; юнацтва — ад 16–17 да 18–20 гадоў. Кожнай з іх адпавядалі змены ў біялагічным развіцці дзіцяці, пэўныя абавязкі дзяцей у сям’і і грамадстве, адносіны бацькоў да дзяцей розных узростаў, адносіны да іх іншых членаў сям’і і грамадства.

Увогуле на Беларусі выхаванне вызначалася сваёй рознабаковасцю. Яно праводзілася ў некалькіх напрамках, сярод якіх можна выдзеліць разумовае, маральнае, рэлігійнае, эстэтычнае, фізічнае, працоўнае, патрыятычнае выхаванне. Розум — найбольшая чалавечая вартасць: «Па адзежы сустракаюць, а па розуме праваджаюць». Нашы продкі лічылі, што разумным дзіця не родзіцца, розум — індывідуальная ўласцівасць асобы, якая фарміруецца ў выніку выхавання і на-

вучання: «Хто ўсяго дазнаў, той усё пазнаў».

Народна-педагагічная скарбонка Полаччыны ўтрымлівае спектр маральных рыс і якасцяў, якія павінны быць уласцівы кожнай прыстойнай асобе. Ключавыя пазіцыі там займалі справядлівасць і чалавекалюбства, на якіх грунтавалася маральнасць індывіда. Усе формы народнай педагогікі будаваліся на асноватворным пастулаце, які на Полаччыне гучаў так: «Усё, што сабе не міла, другому не зыч».

Большасць беларусаў верылі ў Бога і гэтую веру імкнуліся перадаць дзецям. Як толькі дзіця пачынала размаўляць, яго прымушалі перад ежай і пасля яе асяняць сябе крыжам. Пачынаючы з двух гадоў, дзеці пад наглядам старэйшых уранні чыталі малітву. У такім выглядзе пачыналася рэлігійнае выхаванне.

Найстаражытнейшым сродкам эстэтычнага выхавання з'яўлялася рамяство. У народных вырабах раскрывалася адзінства прыроды і чалавека, выказвалася імкненне пераняць усё станоўчае ад прыроды, гармонія ў якой выклікала дзейснае жаданне ствараць прыгожае і практычна значнае. У кожнай сям'і цаніліся ўменні ткаць і прасці, вышываць, плесці кашы з лазы, рабіць гліняны посуд, нават музычныя інструменты (гармонік, скрыпка, дудачкі і інш.).

На мэце фізічнага выхавання — вырасціць здоровага чалавека, працаўніка, бо здароўе — аснова ладу ды моцы сям'і: «Няма лепшага багацця, чым здароўе». Цудоўным сродкам загартоўкі арганізма лічылася лазня, якую называлі народным лекарам. Яе выкарыстоўвалі ў якасці прафілактычнага сродку, дзеля чаго ўжывалі бярозавыя веныкі, якія забівалі хваробатворныя мікраарганізмы.

Трывалым падмуркам сістэмы народнага выхавання заўсёды была праца, якая займала адно з найважнейшых месцаў у жыцці беларускага народа. Тое, што без працы нельга не толькі дасягнуць пэўных вяршынь, але і наогул немагчыма стаць чалавекам, уяўляла сабой адну з самых бяспрэчных ісцін, і гэта была адна з самых жыватворных ідэй, якая сілкавала этыка-педагагічныя погляды народа. На Полаччыне казалі: «Працаваць не любіш — чалавекам не будзеш». Праца з'яўлялася ядром народнай педагогікі, грунтам сямейнага выхавання: «Праца ўсяму галава». Калі дзіця ў маленстве ўлягала ў працу, то лічылі, што ў будучым яно наогул будзе лянівае, у прыватнасці будзе ўхіляцца ад любімай у дзяцінстве работы. Першую самастойную работу дзіцяці давалі ў той дзень, калі яно нарадзілася, не баючыся нават таго, калі гэта прыпадала на свята.

На Полаччыне ў сем'ях бытавалі кланатлівыя, любоўныя адносіны да дзяцей, роднага дому, зямлі-карміцелкі, расліннага і жывёльнага свету, і гэта закладвала грунт патрыятычных пачуццяў. Патрыятызм Полаччыны своеасаблівы. Нельга забывацца на тое, што Полаччына дала пачатак беларускай дзяржаўнасці. Менавіта адтуль пайшлі сусветна вядомыя імёны Еўфрасінні Полацкай, Францыска Скарыны, Сімяона Полацкага і іншых.

Асноўныя педагагічныя ідэі і вопыт народа, выхаваўчыя магчымасці сканцэнтраваны ў фальклоры, без якога немагчыма поўнае і дакладнае разуменне вобраза жыцця пэўнага народа. Усе творы дзіцячага фальклору па іх функцыянальнай ролі падзяляюць на тры групы: паэзію пеставання (калыханкі, забаўлянкі), гульні і фальклор (жараб'ёўкі, лічылікі), творы, не звязаныя з гульнямі (дзіцячыя песні, дражнілкі, заклічкі). Таму фальклорныя творы ў выхаванні займае асноўнае месца.

Народны досвед маральнага, працоўнага, эстэтычнага выхавання ў сучасных умовах — неабходны кампанент навуковай педагогікі. Станоўчым з'яўляецца тое, што народная мудрасць актыўна выкарыстоўваецца сёння ў інтарэсах вырашэння сучасных педагагічных праблем, асабліва ў выхаванні дзяцей дашкольнага ўзросту.

Сучасная школа прызвана здзейсніць гарманічнае развіццё асобы. Пры гэтым вядучая роля адведзена менавіта выхаванню. Адною з асноўных задач навучальнай установы павінна стаць выхаванне любові да Радзімы, якая грунтуецца на гістарычнай глебе. У навучанні неабходна актыўна выкарыстоўваць краязнаўчы матэрыял, традыцыі і культурныя каштоўнасці. З'ява сацыяльнай паталогіі ў моладзі з'яўляецца адным з чыннікаў таго, што наша грамадства губляе свой галоўны арыенцір — патрыятызм, які з'яўляецца стрыжнем любой дзяржаўнасці. Любоў да вялікай Радзімы пачынаецца з любові да радзімы малой, і выходзіць яна ў дзяцей з ранняга ўзросту.

На Полаччыне перад супрацоўнікамі навучальных устаноў пастаўлена задача данесці да навучэнцаў думку, што яны з'яўляюцца носьбітамі вялікай беларускай культуры, нацыянальных традыцый беларускага народа і роднага краю. Тыя культурныя эталоны, духоўныя каштоўнасці, якіх прытрымліваецца сям'я, як правіла, засвойвае і дзіця. У сувязі з гэтым выкладчыкамі праводзіцца праца з бацькамі, якая заўсёды была істотнай часткай у выхаванні ў дзяцей маральна-патрыятычных пачуццяў і назапашванні досведу знаёмства з гістарычнымі і культурнымі традыцыямі беларускага

народа. Дзеля павышэння самасвядомасці бацькоў, іх культурнага ўзроўню з імі праводзяцца семінары, канферэнцыі, для іх адчыняюцца міні-клубы.

Сёння прыходзіць разуменне, што сям'я — крыніца маральнасці, менавіта яна закладвае аснову выхавання дзіцяці, нават калі яно немаўлятка. Таму дзяржавай робяцца шматлікія захады да стымулявання нараджальнасці ў нашай краіне. І не толькі таму, што неабходна захаваць генафонд нацыі, а для таго, каб наша пакаленне было выхаваным, нацыянальна свядомым, адданым сваёй зямлі, сваёй Бацькаўшчыне.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Ракава, Л. В. Традыцыі сямейнага выхавання ў беларускай вёсцы [Тэкст] / Л. В. Ракава. – Мінск: Ураджай, 2000. – 111 с.
2. Жыцця адвечны лад: беларускія народныя прыкметы і павер'і. Кн. 2 / уклад., прадм. і пер. У. Васілевіча. – Мінск: Маст. літ., 1998. – 607 с.: іл.
3. Грымаць, А. А. Народная педагогіка беларусаў / А. А. Грымаць, Л. М. Варанецкая, У. В. Пашкевіч. – Мінск, 1999. – 255 с.